

ЖИВОТОТ И ТВОРЕШТВОТО НА АЦО ШОПОВ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

д-р Марија Гркова-Беадер¹

¹д-р, Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип,
marija1.grkova@ugd.edu.mk

Апстракт: Разгледувајќи ги Наставните програми и учебниците по предметот Македонски јазик за основното и за средното образование наидуваме на неговото име – името Ацо Шопов. Тој е застапен како методичка единица кон последните години од деветгодишното основно образование (во VII, VIII и во IX одд.), како и во средното образование: во III година – во тригодишното средно стручно образование; во IV година – реформирано гимназиско образование; во IV година – средно стручно образование со четиригодишно траење; и во програмата за IV година за учениците од другите заедници.

По овој повод правиме обид да ги разгледаме сите методички единици поврзани со Шопов и нивната соодветна застапеност во актуелните учебници по предметот Македонски јазик.

Клучни зборови: *Ацо Шопов, наставата по Македонски јазик, наставни програми, учебници по Македонски јазик, основно и средно образование*

Нашиот сограѓанин, Ацо Шопов, е роден во Штип кон крајот на 1923 година. Основно и средно образование завршил во родниот град, а Филозофски факултет – отсек чиста филозофија – во Скопје.

Познато е дека учествувал во Народноослободителната борба (НОБ) и дека е носител на „Партизанска споменица 1941“. Неговите заслуги се овековечени со бројни ордени: „Орден за храброст“, „Орден братство-единство од I ред“, „Орден на Републиката со сребрен венец“ (1961 г.), „Орден на трудот со црвено знаме“ (1969 г.), „Осмоноемвриска награда“ (1974 г.), „Орден заслуги за народ со златна ѕвезда“ (1974 г.) и други.

Неговото име го среќаваме и како раководител и уредник на неколку публикации и списанија, како што се: партизанската публикација „Огин“, списанијата „Иднина“, „Нов ден“, „Млад борец“, „Хоризонт“, „Современост“ и на сатиричниот неделник „Остен“.

Шопов бил првиот директор на книгоиздателството „Кочо Рацин“ (подоцна преименувано во „Македонска книга“). Познато е дека бил амбасадор на СФР Југославија во Сенегал. Бил претседател на Републичката комисија за културни врски со странство, и со оваа функција ја завршува својата кариера. Претходно, бил избран за еден од првите редовни членови на Македонската академија на науките и уметностите, како и за дописен член на Српската академија на науките и уметностите.

Но, кога станува збор за животот и за творештвото на Шопов, пред сè, треба да се осврнеме кон книжевноста, кон убавата поезија.

Шопов се среќава и во улога на прв претседател на Советот на Струшките вечери на поезијата, неколкупати бил претседател во Друштвото на писателите на Македонија, во Координациониот одбор на Сојузот на писателите на Југославија и во Сојузот на преведувачите на Југославија.

Како поет се истакнува по тоа што ја објавува првата збирка на македонски јазик во слободна Македонија во 1944 година. Тоа е збирката „Песни“, а со неа ги отвора портите на современата поезија. За своите дела, Шопов е наградуван со голем број признанија, како што се: „Кочо Рацин“ — за стихозбирките: „Слеј се со тишината“ (1956 г.), „Ветрот носи убаво време“ (1957 г.) и „Гледач во пепелта“ (1970); „11 Октомври“ — за препевот на „Хамлет“ (1960 г.) и за животното дело (1981 г.); „Змаеви детски игри“, за препевот на песните на Јован Јовановиќ-Змај (1967 г.); „Браќа Миладиновци“, за збирката „Песна на црната жена“ (1977 г.).

Тоа што остава посебен белег во поезијата во светот е преведувањето на неговите збирки на многубројни јазици, но и неговите препеви на дел од светските класики: „Хамлет“, „Сирано де Бержерак“ и „Сид“, како и поезија од Вилијам Шекспир, Леополд Седар Сенгор, Јован Јовановиќ-Змај, Мирослав Крлежа, Драгутин Тадијановиќ, Изет Сарајлиќ, Григор Витез, Отон Жупанчич...

Од сè што наведовме погоре, иако оскудно во однос на целата содржина за која може да се пишува, а го опфаќа името Шопов, ни станува јасно зошто е неопходно неговото име да се среќава и во учебниците по Македонски јазик во основното и во средното образование.

По овој повод, ќе ги разгледаме актуелните учебници по Македонски јазик за основното и за средното образование, и ќе направиме обид да ги анализираме сите содржини што се однесуваат за животот и за делото на Ацо Шопов низ учебниците. Преку оваа анализа имаме за цел да покажеме дали овие содржини се соодветно застапени.

Ацо Шопов во Наставните програми по Македонски јазик

При разгледувањето на Наставните програми¹ по Македонски јазик се констатираше дека методички единици за Шопов се обработуваат во: III година средно стручно образование со тригодишно траење; IV година – реформирано гимназиско образование; IV година – средно стручно образование со четиригодишно траење и IV година – за учениците од другите заедници.

Потребно е да се нагласи дека во сите Наставните програми по Македонски јазик методичката единица за Шопов е разгледана во програмското подрачје Литература.

Според Наставната програма по Македонски јазик за III година средно стручно образование со тригодишно траење во делот Цели што треба да се реализираат е наведено:

- да ги интерпретира доминантните одлики во лириката на Ацо Шопов;
- да применува теоретски знаења од литературата (стилски фигури, лирска поезија).

Се анализираат песните „Тишина“, „Очи“, „Раѓање на зборот“.

Во Наставната програма за IV година – реформирано гимназиско образование е наведено:

- ја претставува лириката во рамките на литературата;
- сумарно ја опишува нејзината „трансформација“ од антички времиња до денес;
- селективно ги набројува клучните точки во историјата на родот лирика во македонската литература, клучните автори и дела (од претходните етапи на образованието);
- дискутира за лирските форми, за иновациите во македонската лирика;
- интерпретира одделни песни и ги коментира опусите и белезите на лириката на Конески, Шопов, Павловски со нивниот специфичен влог во историјата на овој литературен род.

Во Наставната програма за IV година – средно стручно образование со четиригодишно траење, во делот цели се споменува:

- да ги систематизира мотивите и мотивските преокупации во поезијата на Ацо Шопов и да го презентира неговиот развој од ангажиран поет до поет на интимна лирика. Ова се постигнува преку интерпретацијата на песните „Очи“, „Раѓање на зборот“, „Молитви на моето тело“, „Небиднина“.

¹ <https://www.bro.gov.mk/> пристапено на 30.3.23 г.

И во Наставната програма по Македонски јазик за IV година – за учениците од другите заедници, исто како и во Наставната програма за IV година – реформирано гимназиско образование е наведено дека:

- ученикот треба да ги наведе лирските форми во македонската лирика;
- да интерпретира одделни песни и ги коментира опусите и белезите на лириката на Конески, Шопов, Павловски со нивниот специфичен влог во историјата на овој литературен род.

Ацо Шопов во учебниците по Македонски јазик

Содржините за Ацо Шопов – дел од неговите песни, сегмент од неговиот живот – се опфатени како методички единици во актуелните учебници² по Македонски јазик. Со цел да ја разгледаме нивната соодветна застапеност, во овој дел од трудот ќе го анализираме секој учебник посебно што го споменува името Ацо Шопов.

I. Учебници по Македонски јазик за основно образование:

1. Во учебникот *Македонски јазик за VI одделение основно образование*³ од Билјана Димковска и од Сузана Цветковиќ, на стр. 28 е дадена песната „На езеро“ од Ацо Шопов. Оваа песна има за цел да ги запознае учениците со нови зборови за нив, како што се: *дамар, шевар*.
2. Во учебникот *Македонски јазик за VII одд.* од Снежана Велкова и од Соња Јовановска е даден извадок од „На езеро“ (стр. 17): „...Наеднаш – немоќ и загинување. Врз едно невидливо катче од езерото, како непозната трпка врз телото, помина бледо, лесно разбранување. Водата сосема бавно се премрежи и пак сè потона во камено смирување...“. Во овој извадок учениците треба да ги пронајдат аудитивните и визуелните елементи од стиховите.
3. Во учебникот *Македонски јазик за седмо одделение – осумгодишно основно образование* од Богдановски, името на Шопов се среќава многупати: на стр. 41 е дадена песната „Ветрот носи убаво време“, а веднаш до неа има краток извадок од биографијата на Шопов, при што учениците имаат можност да се запознаат со влијанието на поезијата на Шопов во нашата земја, но и надвор од неа. Целта на часот во кој се обработува оваа методичка единица е разговор за песната, размислата

² <https://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/> пристапено на 30.3.23 г.

³ Треба да се има предвид дека дел од овие учебници се објавени пред воведувањето на деветгодишното основно образование (во 2007 г.). Па, тие се наменети за еден степен повисоко одделение, во однос на одделението што се сугерира според насловот на учебникот.

на поетот, предизвиканите чувства кај учениците. На стр. 53 е дадена песната „Треба да бидеме подобри“. Освен големата порака што ја носи насловот на песната, таа има за цел да разбуди силна емоција кај учениците со нејзиното читање. Во учебникот се дадени и извадоци од неколку препеви од Шопов, како што се „Хамлет“ и „Дон Родриго“. Целта преку нив е да се откријат мотивите присутни во монолозите на ликовите.

4. Учебникот *Македонски јазик за VII одделение за основно образование* од Снежана Велкова и од Соња Јовановска на двапати го споменува Шопов и тоа во делот: запознавање со терминот *елегија*, а Шопов како автор на песни во кои се застапени тажни чувства; понатаму, запознавање со баладите, а Шопов како автор на македонските балади.
5. Во учебникот *Македонски јазик за VIII одделение* од Снежана Велкова и од Соња Јовановска е дадена песната „Очи“ на стр. 56. Целта е да се анализира песната структурно и содржински; да се направи паралелна рима и да се дискутираат мотивите, поетските слики, изразните средства и структурата на стихот и на строфите.

II. Учебници по Македонски јазик за средно образование:

Од учебниците по Македонски јазик за средно образование вршме анализа на учебникот *Македонски јазик и литература – учебник за IV година за реформираното гимназиско образование* од Венко Андоновски, Марјан Марковиќ и од Глигор Стојковски. Во него, на стр. 35 е наведено: *Антитезата* (спротивноста по значење) меѓу два збора ја викаме *оксиморон* (од старогрчките: „*oksis*“ – остар и „*toron*“ – тап или заедно – *остротапост*). Типичен пример за оксиморон наоѓаме во македонската поезија, во насловот на антологиската песна на Ацо Шопов „Црно сонце“. Најчесто оксиморонот се јавува како антитеза меѓу придавката и именката. На стр. 37 е дадена вежба во која треба да ги препознаат фигурите на формата. Во извадокот „Ни исток имаш црно сонце, ни имаш запад, ни небо за молитва ни земја за напад“, учениците треба да ја препознаат фигурата антитеза преку конфронтирањето на поголема група зборови со друга група зборови.

Шопов се споменува и на стр. 248 во делот *Современа македонска литература* (преглед на жанровите). Во овој дел е наведено дека првите објавени книги на македонски јазик се стихозбирки и се објавуваат во текот на Народноослободителната борба, па и по неа. Со тоа се најавуваат идните големи поети, меѓу кои и Ацо Шопов. На стр. 279 се споменува дека еден од најзаслужните што македонската поезија релативно брзо ги надминува колективистичките, соцреалистички тонови, и кој во својот интимизам ги

отвори вратите на вистинскиот поетски вреж е Ацо Шопов (1923 – 1982), автор на повеќе поетски книги, меѓу кои се издвојуваат „Ветрот носи убаво време“, „Небиднина“, „Гледач во пепелта“.

Критичарите творештвото на Шопов го сместуваат во четири круга. Првиот (1944 – 1950) почнува со стихозбирката на поетот „Песни“ и завршува со „На Грамос“. Вториот почнува со „Стиховите за маката и радоста“ и завршува со „Ветрот носи убаво време“, а третиот го одбележуваат двете најзначајни книги на Шопов „Небиднина“ и „Гледач во пепелта“. Во четвртиот круг свое место наоѓаат „Песна за црната жена“ и „Дрво на ридот“.

Во учебникот се споменува дека пресвртна книга не само за Шопов, туку за македонската литература, воопшто, е „Стихови за маката и радоста“ со која се разнишале цврстите бедеми на дотогашниот соцреалистички модел на книжевното творење. Според авторите на учебникот оваа книга значи почеток на самостојноста на суверниот поетски исказ – повод за позната книжевна конфронтација меѓу формалистите и реалистите или приврзаниците на новата и на дотогашната, непродуктивна уметност.

Авторите на учебникот сметаат дека Шопов особено се истакнува со „Небиднина“ и „Гледач во пепелта“, при што даваат краток преглед на содржините на двете книги.

Заклучни белешки

Оваа година, 2023, е прогласена за Година во чест на Ацо Шопов, а во неа одбележуваме 100 години од неговото раѓање. Македонскиот поет, академик, преведувач, препејувач, амбасадор на Југославија во франкофонски Сенегал, претседател на различни организации, член, основач, директор... Тој е важна историска личност која го наоѓа своето место во учебниците по Македонски јазик за основното и за средното образование.

По овој повод направивме обид да ги разгледаме методичките единици поврзани со него и да ја утврдиме нивната соодветна застапеност.

Од оваа анализа се покажа дека неговото име се среќава во наставните програми и/или во учебниците по Македонски јазик за VII, VIII и за IX одд. основно образование и четврта година средно образование.

Прегледот на споменатите учебници ни покажа дека преку песните на Шопов учениците се запознаваат со нови зборови, фигури на формата, емоцијата што авторот ја пренесува во песната, а понатаму таа се отсликува кај читателот. Оттука, неговите песни служат за најразлични цели.

Се покажа дека во дел од учебниците неговото име е редовно застапено. Некои содржини нè запознаваат со неговиот живот и неговите дела, а други

пак, споменуваат извадоци од песни, секако, целата содржина е соодветна за возраста на учениците што го користат учебникот.

Кон ова ќе додадеме дека е потребно да постои тенденција, стремеж кон збогатување на учебниците по Македонски јазик со поголем број содржини поврзани со големиот македонскиот поет, и со останати историски важни личности од нашево поднебје. Познавањето и знаењето за нашата историја, култура и литература ќе ни овозможат подобро да ги зачуваме. Па така, важно е да се посвети внимание на мноштвото литературни изданија од Шопов, оригиналните книги, изборите од поезијата и препевите.

Користена литература:

- [1] Андоновски, В., Марковиќ, М., Стојковски, Г. (2004). *Македонски јазик и литература, учебник за четврта година за реформираното гимназиско образование*. Скопје: Култура.
- [2] Богдановски, Т. Македонски јазик за седмо одделение – осумгодишно основно образование.
- [3] Велкова, С., Јовановска, С. (2020). Македонски јазик за седмо одделение за основно образование. Скопје: Министерство за образование и наука, Република Македонија.
- [4] Велкова, С., Јовановска, С. Македонски јазик за седмо одделение за основно образование. Скопје: Министерство за образование и наука, Република Македонија.
- [5] Велкова, С., Јовановска, С. (2010). Македонски јазик за осмо одделение. Скопје: Министерство за образование и наука, Република Македонија.
- [6] Димковска, Б., Цветковиќ, С. Македонски јазик за шесто одделение основно образование.
- [7] <https://www.acosopov.com/?lang=mk>

LIFE AND WORK OF ACO ŠOPOV IN MACEDONIAN LANGUAGE TEACHING

Marija Grkova-Beader
Goce Delcev University, Stip

Examining the curricula and textbooks for the Macedonian language subject for primary and secondary education, we come across his name - Aco Šopov. The name is represented as a methodical unit towards the last years of the nine-year primary education (in VII, VIII and IX grade school), as well as in secondary education: in III year – in the three-year secondary professional education; in IV year – reformed high school education; in the IV year – secondary professional education with a duration of four years; and in the IV

year program for students from other communities.

On this occasion, we are making an attempt to review all methodological units related to Šopov and their representation in current textbooks on the Macedonian language subject.

Keywords: Aco Šopov, Macedonian language teaching, Curricula, Macedonian language Textbooks, primary and secondary Education.